

A múlt, a hely és a sors Czirok Ferenc novelláiban

Czirok Ferenc ama tollforgatók közé tartozik, akik az évtizedeken át magukkal hurcolt létélményüket írják prózába. Egyszerű lenne azt mondani, hogy az emlékeiből dolgozik, ám ennél többről van szó. Novellái a jelenbe érő múlt hiteles ábrázolatai; e kisprózák nem pusztán emlékidézők, hanem az évtizedek élettapasztalatain átszűrte, meggondolt következtetésekre is utaló darabok, amelyek a tér-idő koordináta-rendszerében elevenítik föl az igazán le sem tűnt idők emlékképeit. Számos kisprózájának hőse oda-vissza ingázik az időben, és a cselekménysorok vizsgálatakor is sűrűn kitapintható valamilyen izgalmas időkezelő megoldás.

Novelláinak rendszerint három pillére van: a hiteles lélekrajz, a feszültséget hordozó morális választás és a precíz megjelenítés. Alakjai többnyire olyan hétköznapi emberek, akik nem akarnak semmi különösöt az élettől, egyszerűen boldogulni szeretnének, mindközönként: normálisan élni. Azonban rendre kiderül, hogy köznapiságuk, rövidke terveik sem válhatnak valóra, és a legártatlannabbak is jókora pofonokat kapnak az élettől, vagy a nagybetűsnek megismert Sorstól. És miközben tapasztalatokat szereznek, fölismerésekre tesznek szert, erkölcsi kérdésekkel szembesülnek. Morális választásaik vizsgáján vagy megfelelnek, vagy elbuknak. Fontos tudni: az író rendszerint a maga élete példáját vetíti rá hőseire abban a tekintetben, hogy mindnyájan az élet – gorkiji értelemben vett – egyetemét járják. A novellák hősei komoly leckéket kapnak a Sorstól, amely olykor évisméltásra utalja őket, illetve újabb neki-rugaszkodásra sarkallja a szereplőket. Az olvasónak mégis az az érzése, hogy e szereplők megmaradnak örök diákoknak, mert ugyan sokan tapasztalnak, komolyan edződnek az élet súlya alatt, csak megőrzik gyermeki énjük naiv és gyanútlan vonásait. A keserves tapasztalatok, a súlyos élettanulságok sem öregítik őket kiábrándulttá, cinikussá vagy beletörődővé. Czirok Ferenc – talán képzőművész talentumából eredően – pontos ábrázoló, körültekintő leíró, témáját műgonddal megidéző. Ez a precizitás nemcsak a leírásaiban, de az élethelyzetek feszültségének, a lelki fordulatok izgalmanak megjelenítésére is jellemző. Hiteles fölledező modorával azonban kevéssé az élet nagy drámáiról szól, sokkal többször a jelenbe érő idő köznapiságát megrendüléseit ábrázolja. Természetesen a Sors rezdülétei is ke-

mény tapasztalatok kiváltói lehetnek; a szerző abban jeleskedik, ahogyan bemutatja, a Sors szellője a lélekben orkánt válthat ki – a pillangó-hatás módján. Lélekábrázolásának talán ez a legértékesebb sajátossága.

Vagyis elmondhatjuk, Czirok Ferenc tapasztalássá szublimált emlékképei olyan pontos lélekrajzot, olyan erőteljes moralitást és megjelenítő képességet hordoznak, amelyek együttese a magyar realista novellahagyomány méltó folytatójává teszi. Ráadásul úgy beszél a mába érő múltról, hogy annak a jelen számára van mondanivalója.

A kötet darabjaiban igen fontos motívumot képvisel a hely szelleme. Itt is egyszerű lenne azt mondani, hogy aki a múltat idézi, az szükségképpen a helyet is megjelöli. Nála azonban sokkal fontosabb

szerepe van a helyeknek, amelyek a kötet darabjaiban eléggé könnyen azonosíthatók. Számos darabja a szülővárosának tekintett Esztergomban játszódik. Ahogyan önéletrajzi ihletésű alakjai sűrűn kerülnek határhelyzetekbe, kényszerülnek választásokra, úgy ez a város is határhelyzetben van. Nem csupán földrajzi elhelyezkedése okán, jelesül, hogy a Duna túlsó partja már Szlovákia, hanem főként azért, mert Esztergom mindig a múlt és a jelen határmezsgyéjén állt. A novellákból is folyton kiderül, hogy a szilárd múlt mit sem segít hősei bizonytalan jelenében... Hiába, hogy Esztergom az ősi főváros, ezer éve érseki székhely, a

széthullott családja tagjai között vergődő kisfiú egyéni sorsában ez mit sem számít. A gyermek- és ifjúkor esztergomi emlékei természetes módon előhívják az idő dimenzióját, így kerül e novellákban egyetlen koordináta-rendszer pozíciójába a tér és az idő, mint a cselekmény és a lélekrajz kerete.

A *Démonúzó kegyelem* Czirok Ferenc első novelláskötete, mégis nevezhetnénk válogatott kötetnek, hiszen áttekintést ad több évtizedes prózaírói munkásságáról. E novellatermés egész karakterét jól jellemzi, hogy a szerző három tematikus fejezetet alakított ki. Az elsőnek a címe mindent elárul az alája sorolt darabok tartalmáról: *A túlélés lehetőségei*. Az író a köznapiság életlehetőségeit méri föl, azt, hogyan lehet ép bőrrel, ép lélekkel megúszni az idők hozta megpróbáltatásokat, és hősei milyen tapasztalatokra tettek szert ezek során. Vagyis a megmaradás és az embernek maradás novellái ezek. A második rész címe is sokatmondó: *A lélek bugyraiból*. Az itt olvasható rövidprózák a lélek létmódjáról árulnak el sokat; végül is azt, hogy a Sors markában vergődő ember miképp reagál az élet dolgaira és a saját választásainak következményeire. Az utolsó, *Chardonnay* című fejezet az embert éltető és elpusztító mámo-

rokról szóló darabok csokra. Olyan testi és lelki mámorokról van szó, amelyek némelyikét tanulságos kijózanodás, nevelő-formáló hatású fölismerés követi, vagy olyanokról, amelyek egyszerűen csak elvárásznak.

Ismétlem, a prózaíró Czírok Ferenc egyik alkotói erénye a pontosságra törekvés. Ez kevésbé a kompozícióra vonatkozik, és nem is pusztán a minuciózus ábrázolásmódot jelenti, sokkal inkább azt, hogy novellái szövegében olykor föltűnnek az utalások, áthallások és jelképek színes szálai, ugyanakkor a textusokat a sűrű szövésű, szabályos – azaz realista – mintázat alkotja. Van gondja arra, hogy elgondolkodva lépegető szereplője alá pontosan megrajzolja a betonlapokból kirakott járdát, hogy bemutassa az épülő emeletes ház betonvázának mértani alakzatát vagy a turistaút végében található kirándulóhely természeti környezetét. Így, ezzel a gondossággal rajzolja meg az adott időben, a kijelölt térben mozgó figuráinak helyét, érzékeltetve a helyből sugárzó szellemi aurát is. Ez az alaposág arra szolgál, hogy az olvasó ismerősnek érezze magát e helyen, hogy megkapja a közelség illúzióját, a beavatottnak járó ráismerés lehetőségét. Természetesen a novellák helyszíneinek ábrázolása nem egységes, hiszen vannak olyan írásai, ahol épp a körülmények, az enteriőrök leírása fontos (*A takarítás*), és van, ahol a sodró lendületű cselekményhez képest elhanyagolható, olyan, mint a jelképes színpadi díszlet (*Foltok és narancsok*).

Utaltam már rá, hogy a novellák túlnyomó többsége önéletrajzi ihletésű. Van köztük tanulságos életpizód-földézés (*Egy cipónyi szerelem; Az elhatározás*), akad áttételesebb, fikcióval szaturált (*Zöldvarázs; Átváltozás*), és vannak történelmi dimenzióba vagy épp kulturális hatások gondolat- és érzelem-körébe helyezett darabok (*Emlékek Édesegységből; Megmaradni*). És itt ér körbe Czírok Ferenc novelláinak rövid karakterrajza: így jön létre idő, tér, személyiség sűrű szövésű, morális választakkal és lelki rezdülésekkel, rengésekkel mintázott textúrájának pontos összképe. Czírok Ferenc konkrétan megrajzolt helyszíneken, a múltó idő dimenziójába helyezett elbeszéléseinek köznapi hősei a XX. századi magyar kisemberi sorsok ábrázolatai, végső soron az író generációjának élettapasztalatait jelenítik meg. De olyan egyéni módon, hogy a történet nem más, mint az élet egyetemén abszolváltságos vagy elbukott vizsga lesz. A sikeresség záloga az, hogy egy nagy múltú, ám bizonytalan jelenű kisváros köznapi figurái a sorsukban fontos tanulságokat hordoznak. Az életük egynemely epizódja, helyezte rendre hordoz valamilyen fontos, általánosítható tapasztalatot, olyasmit, amit mindközönségesen írói üzenetnek, kissé iskolásan mondanivalónak nevezünk. És éppen ezek azok a léleképítő tartalmak, amiért érdemes e novellákat elolvasni.

(Czírok Ferenc: *Démonúzó kegyelem. Pomáz, Kráter, 2018.*)

Végh Tamás

Ikonok

Szmicza József képeire

Madonna arcán gyöngéd bánat,
hercegi kézben fénylő liliom.
Az ifjú Messiás visszanez,
szemében lángoló hatalom,
omló egek nem rendítik őt.

Késve gyújtott áldozati máglya
életünk, de feledhetetlen
viasz-szívünk halhatatlan vágya:
őrizni magunkat
szeretete misztériumában.

Sorsunk más nem lehet,
mint égő jellé feszülni a szélben,
vagy árnyékká válni falevélen.
Tenyérnyi térbe gyökeredző
vándorbotunk markolni keményen,
míg szívünkben lüktet az élet.

Madonna arcán győztes alázat,
gyermek karján őrsi reményünk.
Hozzá sietünk, félelmeinktől üzve,
verve vihartól, égetve nyártól.
mámoros éjjelek kábulatából
ocsúdva, kéve-lelkünk hittelt átadón,
oldoztatunk akácvirág-idődbe.

2006. 07. 20.

Mostanában

Az Isten sohasem fordít hátat,
mindig az ember tekereg,
s arra vár önhittent- mást
sem hallok mostanában-
hogy majd mindig az Öreg
lesz az, aki utánaered,
s fülön fogva hazavezeti majd,
mint egy csavargó gyereket.
Mert az valójában, hiába
minden bölcsélet. Kétezer év
nem volt elég rá, hogy belássa,
amit a tékozló fiú is megértett:
hátat sohasem fordít az, aki szeretet.

2015. 01. 27.